

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті охарактеризовано сутність діяльності ювенальної пробації в Україні. Автор розкриває особливості застосування покарань без позбавлення волі до неповнолітніх та показує, що запозичення позитивних надбань українсько-канадського проекту «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» з науково обгрунтованою адаптацією до сучасних умов і вимог розвитку нашої країни є дуже важливим.

Ключові слова: пробація, ювенальна юстиція, неповнолітні засудженні, центри ювенальної пробації, фахівець з питань соціальної роботи із суб'єктами пробації.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України відбуваються докорінні зміни не лише в соціально-політичному житті держави і суспільства, ай у системі кримінальної юстиції. Це тривалий і складний процес, оскільки він вимагає одночасного вирішення низки важливих питань. Одним із них є впровадження дієвих заходів щодо запобігання скоєння злочинів особами, які не досягли повноліття, а саме створення установ ювенальної пробації.

Аналізу сутності поняття «пробація» присвячені дослідження І. Ковчиної, І. Звереві, Л. Завацької. Теорія і практика впровадження ювенальної пробації та її застосування щодо неповнолітніх аналізувалися у публікаціях таких науковців, як О. Беца, М. Панасюк, В. Шкадюк, І. Михайлова, Д. Лісон, Р. Форд, Д. Ягунов, Н. Татт. Незважаючи на здійснені дослідження, окреслена тема залишається актуальною і недостатньо висвітленою у науковій літературі.

Тому **метою** статті є теоретичне обгрунтування запровадження органів ювенальної пробації в Україні та характеристика її діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні одним з напрямів реформування державного управління системою кримінальної юстиції є створення національної служби пробації та відповідного сектору ювенальної пробації. Цей сектор як організаційна структура з відповідними функціями є невід'ємним елементом будь-якої національної системи кримінальної юстиції.

Перш за все, зазначимо, що пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону щодо засуджених, забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого та виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі [1]. Отже, ювенальна (лат. juvenilis – юнацький) пробація – це вищезазначена система пробації яка застосовується до неповнолітніх засуджених [4].

Зауважимо, відповідно до ст. 12 Закону України «Про пробацію», пробація щодо неповнолітніх – це діяльність стосовно осіб віком від 14 до 18 років, яка здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей. Вона спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків. Орган пробації, зокрема, сприяє залученню засуджених неповнолітніх до навчання та здобуття ними повної загальної середньої освіти [1]. Для застосування в Україні зазначених заходів щодо неповнолітніх злочинців з 2011 року почав діяти пілотний проект «Модель ювенальної пробації». Його метою було створення ювенальних центрів пробації, що повинні забезпечити індивідуальний підхід до надання реабілітаційних послуг неповнолітнім, які отримали покарання, не пов'язані з позбавленням волі, на підставі оцінки їх потреб та ризику повторних правопорушень.

Модель була розроблена за підтримки українсько-канадського проекту «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» (далі проект РСКЮ), що виконується консалтинговою компанією «Агрітім Канада» за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади. Перший центр, який отримав назву «Центр відвідування для неповнолітніх», був створений на базі Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді в Мелітополі. Згодом ця модель була також запроваджена в Івано-Франківську, Запоріжжі та Маріуполі [2].

Проект РСКЮ включає інструменти, методики і програми, які були розроблені щоб допомогти кримінально-виконавчій інспекції (в даний час служба пробації) краще зрозуміти ризики скоєння неповнолітніми злочину, для планування та здійснення подальшої роботи з ними. На базі пілотних регіонів були розроблені та апробовані наступні методики:

- методика оцінки ризиків та потреб неповнолітніх правопорушників та ведення випадку;
  - досудова доповідь;
  - планування роботи з неповнолітніми особами з урахуванням гендерних особливостей та травматичного досвіду дитини;
  - когнітивно-поведінкові втручання;
  - мотиваційне інтерв'ювання;
  - посібник з політики та порядку реалізації пробації щодо неповнолітніх [2].
- Були також розроблені та реалізовані такі профілактичні програми:
- програма для хлопців «Управління гнівом»;
  - програма для дівчат «Вчимося керувати емоціями»;
  - програма «Вибір до змін»;
  - програма «Життєві навички» [2].

Модель ювенальної пробації завдяки якій була розроблена методика досудової доповіді, апробована за підтримки проекту РСКЮ, та включена до Закону України «Про пробацію», прийнятого у лютому 2015 року (зміни до нього були внесені 7 вересня 2016 року).

З урахуванням позитивних результатів реалізації моделі і прийнятого законодавства щодо пробації Міністерством юстиції України (наказом від 18 серпня 2017 року № 2649/5) затверджене Типове положення про уповноважений орган з питань пробації та Типове положення про сектор ювенальної пробації. У такий спосіб було створено окрему організаційну структуру для забезпечення ювенальної пробації, та у тринадцяти містах України (Дніпро, Кривий Ріг, Запоріжжя, Маріуполь, Київ, Житомир, Львів, Северодонецьк, Рівне, Одеса, Миколаїв, Харків, Кропивницький та Мелітополь) – Центри ювенальної пробації (сектори) [2].

Відповідно до п. 1 розділу I Положення, центр (сектор) ювенальної пробації є уповноваженим органом з питань пробації, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та пробації щодо неповнолітніх. При цьому центр безпосередньо підпорядковується міжрегіональному управлінню з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України і є відокремленим підрозділом без права юридичної особи. Він утворюється Міністерством юстиції України в адміністративно-територіальних одиницях України для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, веде облік та забезпечує виконання судових рішень стосовно неповнолітніх осіб, які проживають у межах адміністративно-територіальної одиниці розташування центру [2].

У Положенні зазначається (п. 7), що для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, а також завдань, визначених законодавством про пробацію, центр ювенальної пробації має бути розташованим у приміщенні, спеціально облаштованому для роботи із неповнолітніми правопорушниками з обмеженим доступом дорослих суб'єктів пробації [4].

Основними завданнями центру ювенальної пробації є:

- забезпечення судів інформацією, що характеризує неповнолітнього обвинуваченого;
- здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо неповнолітніх, засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- виконання адміністративних стягнень щодо неповнолітніх осіб у вигляді громадських робіт та виправних робіт;
- реалізація пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- забезпечення нормального фізичного і психічного розвитку неповнолітніх осіб, профілактика агресивної поведінки, мотивація позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків;
- сприяння залученню неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти;
- забезпечення проведення соціально-виховної роботи із засудженими неповнолітніми та залученням батьків або їхніх законних представників;
- дотримання прав людини і громадянина при виконанні покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та при здійсненні заходів пробації щодо неповнолітніх [4].

Для забезпечення вище перерахованих завдань центр ювенальної пробації виконує наступні функції:

- підготовку досудових доповідей щодо неповнолітніх обвинувачених відповідно до ухвали суду;
- виконання кримінальних покарань щодо неповнолітніх у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також громадських робіт і виправних робіт;
- здійснення нагляду за неповнолітніми особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням;

- проведення соціально-виховної роботи із неповнолітніми засудженими, до яких застосовано пробацію;
- визначення криміногенних факторів, що впливають на поведінку неповнолітнього засудженого;
- забезпечення взаємодії з підприємствами, установами, організаціями, громадськими об'єднаннями та громадянами, що надають соціальні та психологічні послуги;
- сприяння залученню неповнолітніх осіб до виховних заходів та соціально корисної діяльності, до заходів, спрямованих на мотивацію позитивних змін особистості, поліпшення соціальних стосунків та профілактику правопорушень;
- проведення роботи із батьками або законними представниками неповнолітніх засуджених щодо їх залучення до соціально-виховної роботи, яка проводиться з такими засудженими;
- контроль за правильністю і своєчасністю відрахувань із заробітку неповнолітніх засуджених та притягнутих до адміністративної відповідальності у виді виправних робіт і перерахування відрахованих сум у прибуток держави;
- залучення волонтерів пробації до здійснення нагляду за неповнолітніми засудженими та проведення з ними соціально-виховної роботи [4].

Центр пробації співпрацює з органами і службами в справах дітей, спеціальними установами здійснюючими їх соціальний захист і профілактику правопорушень.

Діяльність центру ювенальної пробації забезпечує персонал у складі 4 працівників (начальник, старший інспектор, психолог, фахівець з питань соціальної роботи із суб'єктами пробації). Усі члени колективу мають виконувати функції та обов'язки, які визначені в Положенні. Згідно положення фахівець з питань соціальної роботи із суб'єктами пробації (далі фахівця) зобов'язаний:

- у співпраці зі старшим інспектором (провідним інспектором) узагальнювати інформацію щодо особистості неповнолітніх осіб для визначення їх потреб у наданні соціальних послуг, виявлення факторів, які можуть сприяти протиправній поведінці;
- у разі потреби організовувати роботу з батьками або законними представниками, взаємодію з установами і організаціями, які надають соціальні послуги неповнолітнім особам;
- організовувати та проводити заходи соціально-виховної роботи з неповнолітніми особами відповідно до індивідуального плану роботи і визначених соціальних потреб;
- розробляти програми роботи з неповнолітніми особами, спрямовані на вирішення спеціальних потреб, у тому числі на мотивацію до позитивних змін у поведінці, подолання агресії та керування емоціями, навчання життєвим навичкам;
- організовувати заходи, спрямовані на забезпечення конструктивного дозвілля неповнолітніх осіб;
- у межах компетенції сприяти у вирішенні соціальних проблем неповнолітніх суб'єктів пробації;
- забезпечувати порядок і у співпраці зі старшим інспектором (провідним інспектором) здійснювати нагляд за неповнолітніми особами під час їх перебування на території центру;
- вести прийом відвідувачів: надавати інформацію неповнолітнім та іншим відвідувачам щодо розкладу роботи центру, запланованих заходів та інших організаційних питань;
- вести журнал відвідування;
- здійснювати моніторинг та узагальнення інформації про установи, організації, об'єднання громадян та громадян, що надають соціальні послуги та розташовані у межах адміністративно-територіальної одиниці дислокації центру, організовувати співпрацю із зазначеними організаціями;
- надавати фахову методичну допомогу персоналу Сектору;
- у межах своєї компетенції надавати пропозиції до планів роботи Сектору, здійснювати виконання запланованих заходів;
- аналізувати проведену роботу, готувати необхідні статистичні та інформаційні матеріали, пропозиції, спрямовані на поліпшення діяльності центру.

А також здійснювати інші зобов'язання в межах повноважень центру.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що запровадження Модель ювенальної пробації, за результатами українсько-канадського проекту «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» має позитивні наслідки. На її основі було прийнято відповідні законодавчі документи та відкрито 13 центрів ювенальної пробації, діяльність яких удосконалюється і адаптується до вітчизняних умов. На нашу думку розробки та удосконалення потребує співпраця фахівців з питань соціальної роботи із суб'єктами пробації, за логічною структурою починаючи зі школи, з соціальним педагогом, психологом, шкільним інспектором, відділом ювенальної превенції, службою ювенальної пробації. Така схема співпраці дасть можливість краще вивчити психологічний стан дитини та історію скоєння злочину, що в подальшому допоможе фахівцям центру побудувати роботу таким чином, щоб зменшити ризики скоєння повторних злочинів.

Використані джерела

1. Закон України "Про пробацію" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
2. Модель ювенальної пробації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : mka.court.gov.ua/userfiles/file/sud_1490/den.../model.docx.
3. Пробація щодо неповнолітніх як механізм запобігання злочинами неповнолітніх // Національний юридический журнал / [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.jurnal-ujuridic.in.ua/archive/2014/6/51.pdf>.
4. Типове положення про «Сектор ювенальної пробації» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1031-17>.

Lutchenko A. V.

**ORGANIZATION THE ACTIVITIES
OF THE JUVENILE INSTITUTIONS
IN UKRAINE**

The paper describes the essence of juvenile probation activity. The author insights the features of application punishment without teenager imprisonment and points that borrowing positive achievements of the Ukrainian-Canadian project "Reforming the criminal administration system for minors" with the scientifically grounded adaptation to modern conditions and development requirements our country is very important. Theoretically substantiated introduction of juvenile probation authorities in Ukraine namely from the 2011 pilot project "Juvenile Probation Model" began to operate. Its goal was to create centers of juvenile probation which should provide an individual attention to providing rehabilitation services to minors who were punished, unrelated to imprisonment on the basis of their needs assessment and the risk of the repeated offenses. The first center which was named "Visit Center for minors" was created on the basis of the Center of Social Services for family, children and youth in Melitopol. Subsequently, this model was also introduced in Ivano-Frankivsk, Zaporizhzhia and Mariupol.

Taking into account the positive results of the project implementation and adopted legislation about probation by the Ministry of Justice of Ukraine approved Typical Regulation about the authorized body on probation and model provision of the juvenile probation sector. In such a manner it was created separate organizational structure for providing juvenile probation and in thirteen cities of Ukraine (Dnipro, KryvyiRih, Zaporizhzhia, Mariupol, Kyiv, Zhytomyr, Lviv, Sievierodonetsk, Rivne, Odesa, Mykolaiv, Kharkiv, Kropyvnytskyi and Melitopol) the centers of Juvenile Probation (sectors).

Key words: *probation, juvenile, justice, juvenile convicts, juvenile probation centers, specialist in social work with subjects of probation.*

Стаття надійшла до редакції 06.12.2017 р.